

Catin, M. and Djondagn, P. (ed.) *Commerce international et économies regionales, Economica*. Paris: 1992. p.342.

N. ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ

Η κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας σ' όλους σχεδόν τους επιστημονικούς κλάδους και ιδιαίτερα στην οικονομική Επιστήμη, όπως διαπιστώνει εμπειριστικώς ο Ν. Κουτσιαράς¹, στερεί από μεγάλο μέρος της επιστημονικής κοινότητας σημαντικά επιστημονικά ευρήματα όταν είναι γραμμένα σ' άλλη γλώσσα, ακόμη και στα Γαλλικά.

Βέβαια, σημαντικός αριθμός επιστημόνων που ασχολούνται στην Ελλάδα με ζητήματα περιφερειακής ανάπτυξης, έχουν πρόσβαση και σε γαλλικά κείμενα. Είναι όμως αμφίβολο αν ο επιστημονικός διάλογος στην Ελλάδα σήμερα αξιοποιεί επαρκώς συγγραφείς που δε γράφουν στα Αγγλικά. Είναι γεγονός ότι σε πολλούς τομείς η επιστημονική γνώση δεν έχει γλωσσικά σύνορα. Υπάρχουν ωστόσο, σημαντικές διαφορές στην επιστημονική παράδοση του Αγγλοσαξωνικού χώρου σε σχέση με το γαλλικό, το γερμανικό και γενικότερα τον ευρωπαϊκό χώρο. Οι διαφορές αυτές πολλές φορές οδηγούν σε δυσκολία επικοινωνίας ακόμη και σήμερα μεταξύ των επιστημόνων με διαφορετική προέλευση.

Το ζητούμενο είναι να υπάρξει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επικοινωνία και γόνιμος επιστημονικός διάλογος μεταξύ των διαφόρων επιστημονικών παραδόσεων με στόχο μια ενδεχόμενη σύνθεση

εμπλουτισμένη, με μικρές έστω, πρωτότυπες ελληνικές συνεισφορές. Αυτός είναι άλλωστε και ένας από τους στόχους αυτού του Περιοδικού.

Η παρουσίαση συνεπώς του συλλογικού διδλίου με επιμέλεια των καθηγητών Catin, M. και Djondang, P. εξυπηρετεί τον πιο πάνω στόχο.

Το διδλίο αυτό φιλοδοξεί να θέσει τις δάσεις μιας νέας προσέγγισης, ενός νέου επιστημονικού χώρου μεταξύ της “Περιφερειακής Οικονομικής” και της “Διεθνούς Οικονομικής”. Μ’ άλλα λόγια τα άρθρα που περιλαμβάνονται στο διδλίο προσπαθούν να εισάγουν την “χωρική-περιφερειακή” συνιστώσα στη διεθνή οικονομία από τη μια πλευρά και την “διεθνή” συνιστώσα στην περιφερειακή οικονομία από την άλλη.

Το ζήτημα που τίθεται στο διδλίο αυτό είναι να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο επιδρούν η χωροθέτηση, η “χωρική” λειτουργία των επιχειρήσεων, οι milieux innovateurs και οι οικονομίες συγκέντρωσης στη διεθνή εξειδίκευση και τη δυναμική των διεθνών ανταλλαγών. Ταυτόχρονα, από την άλλη πλευρά, να διερευνηθούν οι επιδράσεις της διεθνούς εξειδίκευσης και της απελευθέρωσης των ανταλλαγών στην ανάπτυξη κάθε περιφέρειας μιας εθνικής οικονομίας.

Το διδλίο αυτό είναι εξαιρετικά χρήσιμο διότι ανοίγει καινούργιους δρόμους για τη μελέτη της ανάπτυξης μιας περιφέρειας σε συνθήκες διεθνοποίησης των εθνικών οικονομιών, πράγμα που ολοένα και περισσότερο παρατηρείται κατά τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης στη δεκαετία του ’90 με τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς και την προγραμματιζόμενη Νομισματική Ένωση.

Είναι γεγονός ότι παρά τις αμοιβαίες συνεισφορές, η “Διεθνής Οικονομική Ανάλυση” και η “Περιφερειακή Ανάλυση” αναπτύχθηκαν ξεχωριστά. Το αντικείμενο της “Διεθνούς Οικονομικής” ήταν το έθνος-κράτος και οι κλάδοι παραγωγής της εθνικής οικονομίας. Ο “χώρος-περιφέρεια” στο εσωτερικό του έθνους-κράτους, όπου ήταν εγκατεστημένες οι επιχειρήσεις που αποτελούσαν τους κλάδους της εθνικής οικονομίας δεν απασχολούσε τη “Διεθνή Οικονομική”. Επίσης, οι διεθνείς ανταλλαγές και ο ρόλος τους στην αναδιάρθρωση των περιφερειακών οικονομιών στο εσωτερικό ενός έθνους-κράτους λίγο απασχόλησε την “Περιφερειακή Οικονομική”.

Όμως, οι “περιφερειοποίηση” του διεθνούς εμπορίου και η “διεθνοποίηση” των οικονομιών των περιφερειών αποτελούν σήμερα μια πραγματικότητα. Η διαμόρφωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο και η δυνατότητα κάθε περιφέρειας για καινοτομίες και νέα προϊόντα, έχουν πια τεράστια σημασία στην ανάλυση του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας και των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών. Ταυτόχρονα, η δομή και η ένταση των ανταλλαγών, ο προστατευτισμός

ή η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου έχουν πλέον άμεση επίδραση στις τοπικές-περιφερειακές οικονομίες.

Η διεθνής ανταγωνιστικότητα μιας χώρας εξαρτάται από τον τρόπο συγκέντρωσης και συνάρθρωσης των τοπικών-περιφερειακών παραγωγικών μηχανισμών πράγμα που αγνοεί η προσέγγιση των "μέσων όρων" σε εθνικό επίπεδο. Εξ' άλλου, η βιομηχανική δυναμική μιας χώρας εξαρτάται από τη χωρική διάρθρωση των βιομηχανικών κλάδων και την "ιδιαιτερότητα" του "χώρου" στον οποίο είναι εγκατεστημένες οι δυναμικές επιχειρήσεις.

Εξ' άλλου, το διεθνές εμπόριο γίνεται δέδαια μεταξύ επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε διαφορετικές χώρες, όμως ο "χώρος" όπου οι επιχειρήσεις αυτές είναι εγκατεστημένες δεν είναι ομοιογενής και ουδέτερος, όπως υποθέτει συνήθως η "Διεθνής Οικονομική". Με τον ίδιο τρόπο, οι διεθνείς ανταλλαγές μεταξύ χωρών δεν επιδρούν ομοιόμορφα σ' όλες τις επιχειρήσεις ανεξάρτητα από τον ιδιαίτερο χώρο όπου δρίσκονται εγκατεστημένες.

Στα διάφορα κεφάλαια του συλλογικού αυτού βιβλίου, γίνεται προσπάθεια από πολλούς συγγραφείς να διερευνηθούν οι σχέσεις μεταξύ του "διεθνούς" και του "περιφερειακού" στοιχείου, καθώς και οι αλληλεπιδράσεις που προαναφέρθηκαν. Κάθε κεφάλαιο από τα 15 του βιβλίου αυτού είναι γραμμένο από διαφορετικό συγγραφέα-ειδικό στο συγκεκριμένο θέμα. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο ο J. C. Donnelier ασχολείται με το άνοιγμα των περιφερειών προς το εξωτερικό και συνδέει την παραγωγική διάρθρωση κάθε περιφέρειας με την εξαγωγική επίδοσή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, η B. Desaignes επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή στις περιφερειακές ειδικεύσεις στη Γαλλία από το 1860 και υπολογίζει την εξέλιξη της συμμετοχής των διαφόρων περιφερειών στο εξωτερικό εμπόριο ολόκληρης της χώρας. Στο τρίτο κεφάλαιο, ο G. Bertin αναλύει τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ επιπέδου τεχνολογικής ανάπτυξης των περιφερειών και των εξαγωγικών επιδόσεών τους, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο ο J. Bourbon ανιχνεύει τη σημασία του επιπέδου εκπαίδευσης μιας περιφέρειας για την εξαγωγική δυναμικότητά της.

Στο πέμπτο, στο έκτο και στο έβδομο κεφάλαιο ο J. P. Fines, οι S. Dubost και Ch. Longhi, καθώς και οι W. Andreff και E. Brunat ασχολούνται με τις εξαγωγικές επιδόσεις συγκεκριμένων περιφερειών της Γαλλίας.

Τα παραπάνω επτά κεφάλαια αποτελούν μια ενότητα που στόχο έχει να διερευνήσει εμπειρικά τη σημασία των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών μιας περιφέρειας για τον εξαγωγικό δυναμισμό της. Δηλαδή να εντοπίσει τη σημασία της "περιφερειακής ιδιαιτερότητας" στις διεθνείς εμπορικές

ανταλλαγές.

Τα επόμενα έξι κεφάλαια αποτελούν μια δεύτερη ενότητα που επιδιώκει να αναλύσει τις επιπτώσεις των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών στις περιφερειακές οικονομίες μέσα σε μια διαδικασία διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης και απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου. Έτσι, στο όγδοο κεφάλαιο, ο F. Martin θέτει θεωρητικά το ζήτημα της απελευθέρωσης αυτής στις τοπικές οικονομίες. Στο ένατο κεφάλαιο ο J. C. Perrin ασχολείται με τη σημασία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τις διάφορες περιφέρειες και διερευνά το ρόλο του εθνικού κράτους στη διαδικασία της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης. Στο δέκατο κεφάλαιο η M. F. Calmette και η C. Loustalan προσπαθούν να εντοπίσουν τη διεθνή διάσταση των περιφερειακών παραγωγικών συστημάτων, ενώ ο F. Bonpieux και P. Rainelli στο ενδέκατο κεφάλαιο συνδέουν την περιφερειακή εξειδίκευση της γεωργίας στην Ε.Κ. με την Κοινή Αγροτική Πολιτική και εκτιμούν τα αποτελέσματα της μεταρρύθμισης της. Στο τελευταίο (δωδέκατο) κεφάλαιο της ενότητας αυτής ο P. Le Guilloux ασχολείται με τη σημασία των ελεύθερων ζωνών για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου μιας περιφέρειας.

Στην τρίτη και τελευταία ενότητα του βιβλίου, τίθεται το ζήτημα του ρόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην ανάπτυξη των εξαγωγών μιας περιφέρειας. Συγκεκριμένα, στο δέκατο τρίτο κεφάλαιο, ο J. L. Fuguet και ο D. Peguin διερευνούν τις δυνατότητες αύξησης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ενώ στο επόμενο κεφάλαιο (δέκατο τέταρτο), η M. F. Renard και η N. Richez προσδιορίζουν τη σημασία των δικτύων συνεργασίας για την εξαγωγική δυναμικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Τέλος, στο δέκατο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο ο J. M. Chevassu καταγράφει και αναλύει την εμπειρία διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της περιφέρειας της Ν. Γαλλίας (Μασσαλία) και του Μαρόκου.

Από τη σύντομη αυτή παρουσίαση προκύπτει το ενδιαφέρον που παρουσιάζει το βιβλίο αυτό τόσο στο θεωρητικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο της πολιτικής για την περιφερειακή ανάπτυξη, ιδιαίτερα στη σημερινή ιστορική συγκυρία της απελευθέρωσης των διεθνών ανταλλαγών και της επιτάχυνσης της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Μέσα στη συγκυρία αυτή ο ρόλος των παραδοσιακών μακροοικονομικών εθνικών πολιτικών αύξησης της ανταγωνιστικότητας, εξωτερικής προστασίας κλπ. των περιφερειών μειώνεται δραστικά, ενώ ταυτόχρονα αποκτούν καθοριστική σημασία για την ανάπτυξη οι διαρθρωτικές πολιτικές, οι οποίες αναδεικνύουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε περιφέρειας.

Σημείωση

1. Ν. Κουτσιαράς: «Η γλώσσα στην Οικονομική Επιστήμη». Κείμενο εργασίας ΕΚΕΜ/1993.

Λόης Λαμπριανίδης, *Η Γεωγραφική Διάσταση των Υπεργολαβικών Σχέσεων Παραγωγής στη Βιομηχανία*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1992

Ι. ΣΑΓΙΑΣ

Το βιβλίο του Λόη Λαμπριανίδη "*Η Γεωγραφική Διάσταση των Υπεργολαβικών Σχέσεων Παραγωγής στη Βιομηχανία*", αποτελεί σημαντικότετη συμβολή στη συζήτηση για τη σημασία των αλλαγών στην οργάνωση της βιομηχανικής παραγωγής και των επιπτώσεων τους στην κατανομή στον χώρο της οικονομικής δραστηριότητας. Πέρα από αυτό όμως τοποθετεί σε νέα βάση την κατανόηση των παραγόντων που διαμορφώνουν την χωρική φυσιογνωμία της κοινωνίας, γεγονός που αποτελεί αποφασιστικό δῆμα για την αναθεώρηση της μέχρι σήμερα ασκούμενης κρατικής πολιτικής στο τομέα της ρύθμισης του χώρου.

Η μελέτη του Λόη Λαμπριανίδη φέρνει στο προσκήνιο την αναγκαιότητα μιας αποαθροιστικής αντιμετώπισης του χώρου. Μιας αντιμετώπισης που εμπλουτίζει τόσο την ερμηνεία των κοινωνικών φαινομένων όσο και για την πρόβλεψη των επιπτώσεων από μεταβολές που διαμορφώνονται σε ευρύτερα επίπεδα. Μια τέτοια προσέγγιση προχωρεί πέρα από τις υπάρχουσες διοικητικές δομές και ερευνά τις διαμορφούμενες τομές στο χώρο. Τομές που ποικίλουν διαχρονικά αλλά και γεωγραφικά. Στόχος μιας τέτοιας προσέγγισης είναι η εξιχνίαση της δυναμικής που οδηγεί στις ποικίλες χωρικές-κοινωνικές διαφοροποιήσεις οι οποίες χαρακτηρίζουν την σύγχρονη πραγματικότητα.

Έτσι προκύπτει έντονα η σημασία των τοπικών ιδιοτεροτήτων στη διαμόρφωση των χωρικών-κοινωνικών διαδικασιών διαφοροποίησης. Ενώ για παράδειγμα σε επίπεδο νομού είναι δυνατόν να κυριαρχεί μια οικονομική δραστηριότητα η οποία να παρουσιάζει θετικούς οικονομικούς δείκτες, σε επίπεδο μικρο-τόπου, οικισμού, να εμφανίζονται σημαντικά προβλήματα εξ' αιτίας της ειδίκευσης αυτών των περιοχών σε ορισμένες μόνο οικονομικές δραστηριότητες ή και εξ' αιτίας της κοινωνικής

φυσιογνωμίας των περιοχών αυτών. Χαρακτηριστικότερο είναι το παρόδειγμα που αναφέρει ο Λαμπριανίδης για τα αίτια που οδήγησαν στην εξειδίκευση ορισμένων περιοχών στην ορνιθοτροφία στις αρχές της δεκαετίας του '50. Αυτά σχετίζονται τόσο με γενικότερες διαδικασίες ("περιθωριοποίηση" αγροτικών περιοχών, ειδίκευση της χώρας σε λίγους μόνο κλάδους οικονομικής δραστηριότητας) όσο και με δυνατότητες που προήλθαν από καθαρά τοπικά συγκυριακά φαινόμενα, π.χ. ένταξη στο Πολεοδομικό Σχέδιο, "ύπαρξη προσδευτικών ατόμων στην περιοχή" (σ. 121). Η ειδίκευση αυτή είχε στη συνέχεια επιπτώσεις που ήταν τόσο τοπικού χαρακτήρα-εγκατάλειψη άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων μέχρι του σημείου να υπάρξει μονοκαλλιέργεια, μείωση της μετανάστευσης, επιπτώσεις σε άλλους τομείς όπως η αμπελοκομία και ελαιοκομία κ.λπ., όσο γενικότερες που σχετίζονται με τη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων της ορνιθοτροφίας σε ένα περιορισμένο αριθμό περιοχών και επομένως τη συγκέντρωση προβλημάτων όταν ο κλάδος παρουσιάζει δυσμενείς προοπτικές, αλλά και με την διαμόρφωση αντιλήψεων σχετικά με τις περιοχές αυτές. Επιπτώσεις και αντιλήψεις που με τη σειρά τους επηρεάζουν τη διαμόρφωση και τις προοπτικές των χωρικών αυτών ενοτήτων. Το τοπικό γίνεται το γενικό, που στη συνέχεια καθορίζει το τοπικό κ.ο.κ.

Βλέπουμε μέσα από την έρευνα του Λ. Λαμπριανίδη πως αυτή η διαλεκτική σχέση μεταξύ διαδικασιών και σχέσεων και η συνάρθρωση τους σε επίπεδο μικρο-τόπου και ευρύτερων διαδικασιών καθόρισε εν πολλοίς και τις εξελίξεις στο πλαίσιο ενός κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Εξελίξεις που αφορούν στην οργανωτική δομή αλλά και στη χωρική κατανομή του.

Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την εκτενή αναφορά στο διεθνή διάλογο που συντελείται σήμερα γύρω από ζητήματα θεωρίας και στρατηγικής στη χωροθέτηση της βιομηχανίας (Κεφ. II), στην περιγραφή των νέων συνθηκών στη στρατηγική αυτή, στην περιφερειακή πολιτική (Κεφ. III) και στις συνθήκες που διαμορφώνονται στη χωροθέτηση της βιομηχανίας στην Ελλάδα (Κεφ. IV) συνθέτουν μια συμβολή στην "κριτική γεωγραφία" που έλειπε από την χώρα μας.

Τέλος, εξίσου σημαντική είναι η πρωτογενής έρευνα που στηρίζει τις θεωρητικές επεξεργασίες. Η έρευνα αυτή εντοπίζεται στην κρεατοπαράγωγή ορνιθίων, ένα κλάδο που έχει ελάχιστες φορές αποτελέσει αντικείμενο έρευνας στον χώρο της γεωγραφίας.

Ο Λαμπριανίδης υποστηρίζει ότι στην απόφαση χωροθέτησης μιας επιχείρησης εμπλέκονται τόσο "εσωτερικοί" παράγοντες που διαφοροποιούν τις επιχειρήσεις καθώς αυτές δεν έχουν ταυτόσημες ανάγκες και δυνατότητες, όσο και "εξωτερικοί" που σχετίζονται με

ζητήματα όπως ο Διεθνής Καταμερισμός Εργασίας, το στάδιο ανάπτυξης της χώρας, οι κρατικές πολιτικές, κ.ά. Ο κύριος παράγων χωροθέτησης όμως, επισημαίνει ο Λαμπριανίδης, είναι η γεωγραφική διαφοροποίηση των παραπάνω παραγόντων που καθιστά ορισμένες περιοχές καταλληλότερες από άλλες σε σχέση με τις ανάγκες και τις δυνατότητες της κάθε επιχείρησης. Η συνάρθρωση των παραγόντων αυτών δεν οδηγεί αναγκαστικά σε μοναδικές λύσεις αλλά σε μια σειρά επιλογών που διαμορφώνει τελικά μια εξαιρετικά πολύπλοκη εικόνα διαφορετικών προτύπων χωροθέτησης.

Η προσέγγιση του Λαμπριανίδη αναδεικνύει και ερμηνεύει αυτήν ακριβώς την πολυπλοκότητα που όπως υποστηρίζει οδηγεί στην ανάγκη υπέρβασης της φετιχοποίησης ορισμένων επιχειρήσεων ή “επιτυχημένων” περιοχών και της υιοθέτησης γενικευμένων προτύπων με βάση την εξέλιξη των επιχειρήσεων/περιοχών αυτών. Τα συμπεράσματα της μελέτης θέτουν άμεσα τα ζητήματα που θα πρέπει να αποτελούν το κύριο αντικείμενο διαλόγου και έρευνας στη συνέχεια.

Το μόνο ίσως σημείο που θα πρέπει να διαφωνήσει κανείς με τον συγγραφέα είναι η έλλειψη συστηματικής αναφοράς στις διαδικασίες που επηρέασαν τη ζήτηση για τα προϊόντα του κλάδου και τη σύνδεση τους με γενικότερες αλλαγές στη διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας. Αν και μπορεί κανείς να αντλήσει πληροφορίες σχετικά με τους παράγοντες αυτούς μέσα από τη μελέτη, ο Λαμπριανίδης δεν υπεισέρχεται στην ανάλυση των δομών και σχέσεων εκείνων οι οποίες διαμόρφωσαν τα καταναλωτικά πρότυπα τη μεταπολεμική περίοδο στην Ελλάδα. Κάτι τέτοιο όμως θα οδηγούσε τη μελέτη προς άλλες κατευθύνσεις και θα άλλαζε, ενδεχομένως, τους στόχους της.

Πέραν αυτού όμως επιβάλλεται η μελέτη αυτή να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού και διαλόγου. Δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει τα σημαντικά συμπεράσματά της καθώς αυτά αμφισβητούν τόσο το θεωρητικό υπόβαθρο όσο και τις πρακτικές που χρόνια τώρα χαρακτηρίζουν τα ζητήματα ρύθμισης του χώρου στην Ελλάδα. Τα όκαμπτα θεωρητικά πρότυπα και οι “ολοκληρωμένες” παρεμβάσεις που συχνά προτείνονται φαίνεται πως υποτιμούν την πολυπλοκότητα των δομών, διαδικασιών και σχέσεων που συγκροτούν την σύγχρονη Ελλάδα και κατά συνέπεια δεν είναι μόνον ανεπαρκείς αλλά καθίστανται και αναποτελεσματικές.

Luger, Michael I. & Goldstein, Harvey A., *Technology in the Gardens: Research Parks and Regional Economic Development*. The University of North Carolina Press: 1991

ΝΙΚΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ

Το βιβλίο αφορά τα ερευνητικά πάρκα ονομασία που θεωρείται ισοδύναμη των επιστημονικών και τεχνολογικών πάρκων. Οι συγγραφείς παρουσιάζουν τα συμπεράσματα μιας έρευνας σε 116 ερευνητικά πάρκα που υπάρχουν σήμερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς και τρεις λεπτομερείς μελέτες των ερευνητικών πάρκων Research Triangle Park στη North Carolina, Utah Research Park στο Salt Lake City, και Stanford Research Park στην Καλιφόρνια. Στην έρευνα αυτή βασίζονται τα 9 κεφάλαια του βιβλίου, που επικεντρώνονται στα χαρακτηριστικά των ερευνητικών πάρκων στις ΗΠΑ, στους παράγοντες που επεξηγούν την επιτυχία ή αποτυχία τους, και στη συμβολή τους στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη. Το πρώτο Κεφάλαιο παρουσιάζει τα γενικά στοιχεία για τα ερευνητικά πάρκα των ΗΠΑ, το δεύτερο συζητάει τις θεωρίες που ερμηνεύουν τη συμβολή τους στην ανάπτυξη, το τρίτο και τέταρτο αξιολογούν τους παράγοντες της επιτυχίας ή αποτυχίας τους, στη συνέχεια, τα τρία επόμενα Κεφάλαια περιγράφουν τις 3 μελέτες περιπτώσεων, και τα δύο τελευταία Κεφάλαια είναι συμπερασματικά για τις σχέσεις πανεπιστημίων-ερευνητικών πάρκων και για θέματα πολιτικής και προγραμματισμού ερευνητικών πάρκων.

Το βιβλίο συμπληρώνει άλλες μελέτες αξιολόγησης επιστημονικών πάρκων, που αναφέρονται στη συμβολή τους στην ανάπτυξη επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, νέων μορφών απασχόλησης, και νέων διαδικασιών παραγωγής. Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα δίνει την ευκαιρία να αντιληφθούμε την παράλληλη πορεία ανάπτυξης των ερευνητικών (επιστημονικών) πάρκων στις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Και στις δύο περιπτώσεις μια νέα γενιά επιστημονικών πάρκων αναπτύχθηκε μετά το 1983, τα περισσότερα πάρκα είναι μικρά αλλά υπάρχει και μια σαφής τάση προς μεγαλύτερα πάρκα, την ανάπτυξη τους υποδοθήσαν τα πανεπιστήμια, η τοπική και κεντρική διοίκηση, ο ιδιωτικός τομέας, και συνηθέστερα οι δημόσιοι παρά οι ιδιωτικοί φορείς. Το βιβλίο είναι χρήσιμο για όσους προγραμματίζουν και διαχειρίζονται επιστημονικά πάρκα, και προσθέτει συστηματική πληροφορία στη σχετική βιβλιογραφία. Δύο σημεία κριτικής που μπορούν να διατυπωθούν αφορούν τις θεωρίες μέσα από τις οποίες αναλύεται η ανάπτυξη των πάρκων, και η μεθοδολογία αξιολόγησης των επιπτώσεων τους.

Οι συγγραφείς εξετάζουν ένα σύνολο θεωριών περιφερειακής ανάπτυξης με στόχο να προσδιορίσουν το ρόλο των ερευνητικών πάρκων. Κυρίως ενδιαφέρονται για τις θεωρίες διάχυσης της ανάπτυξης (πόλοι ανάπτυξης, ιεραρχική και μη-ιεραρχική διάχυση) και ισχυρίζονται ότι από τις παραπάνω εκδοχές της διάχυσης, η θεωρία των πόλων ανάπτυξης προσφέρει την καλύτερη βάση για την ερμηνεία της ανάπτυξης των πάρκων: τα πάρκα μπορούν να θεωρηθούν ως κέντρα ανάπτυξης που δημιουργούν οικονομίες συγκέντρωσης και χωροθέτησης, ενώ τα συνδεδεμένα με αυτά πανεπιστήμια αποτελούν πρωτογενή βιομηχανία (propulsive industry) ή πόλο ανάπτυξης (σελ. 16). Αργότερα, αναθεωρούν μερικά την οπτική αυτή, καθώς διαπιστώνουν ότι οι προς τα πίσω και εμπρός συνδέσεις των πάρκων (backward/forward linkages) δεν παίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης (σελ. 75).

Εν τούτοις, το να θεωρήσουμε ότι τα ερευνητικά πάρκα αποτελούν μορφές πόλων ανάπτυξης εξαρτάται από ένα σύνολο παραμέτρων, που αφορούν το μέγεθος τους, τις δραστηριότητες που στεγάζουν και τη στρατηγική που ακολουθούν. Όλα τα πάρκα δεν είναι όμοια: τα μικρά πάρκα-εκκολαπτήρια επιχειρήσεων, τα πάρκα που αποβλέπουν στη μεταφορά τεχνολογίας, και τα πάρκα-έδρες των τμημάτων Έρευνας και Ανάπτυξης των μεγάλων επιχειρήσεων, ενσωματώνονται με διαφορετικό τρόπο στην τοπική οικονομία, και συμβάλλουν διαφορετικά στη διαδικασία της καινοτομικής ανάπτυξης. Αντί για τις θεωρίες διάχυσης της ανάπτυξης, η βιβλιογραφία σχετικά με τους νέους βιομηχανικούς χώρους, την τοπική καινοτομική ανάπτυξη, και τις μεταφορτικές στρατηγικές της βιομηχανίας, προσφέρουν ένα καταλληλότερο πλαίσιο για τη συζήτηση των παραπάνω προβλημάτων.

Έχουν τα ερευνητικά πάρκα πραγματικά συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής τους; Οι συγγραφείς συζητούν τις επιπτώσεις των ερευνητικών πάρκων και τις “μετρούν” σύμφωνα με τις θέσεις απασχόλησης που άμεσα ή έμμεσα έχουν δημιουργηθεί από τα πάρκα. Υιοθετούν μια μεθοδολογία αξιολόγησης “on-off”, και προσδιορίζουν το βαθμό επιτυχίας κάθε πάρκου συγκρίνοντας τη διαφορά στο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης (πριν και μετά τη δημιουργία του πάρκου) σε περιοχές με ερευνητικά πάρκα και σε μια ομάδα ελέγχου που αποτελείται από περιοχές με παρόμοια χαρακτηριστικά αλλά χωρίς ερευνητικά πάρκα. Την προτεραιότητα του κριτηρίου της απασχόλησης τη δικαιολογούν με βάση (1) την υπόθεση ότι ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης αντιστοιχεί στο ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης, (2) τις απαντήσεις των managers ερευνητικών πάρκων, οι οποίοι κατονόμασαν την αύξηση της απασχόλησης και τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων ως

τα πιθανότερα αποτελέσματα από τη λειτουργία των πάρκων.

Μπορούν όμως τα ερευνητικά πάρκα να αξιολογηθούν σύμφωνα με τη συμβολή τους στην αύξηση της απασχόλησης της περιοχής τους; Οι συγγραφείς σημειώνουν τον υποκειμενικό χαρακτήρα των απαντήσεων που πολιτικοί και managers δίνουν κατά τις συνεντεύξεις. Παραμένει όμως το ερώτημα των κριτηρίων αξιολόγησης. Εάν τα ερευνητικά πάρκα αποτελούν, όπως οι συγγραφείς ισχυρίζονται, φυτώρια για την ανάπτυξη της καινοτομίας και των επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας σε μια περιοχή, τότε η επίπτωση τους στην απασχόληση μπορεί να είναι αντιφατική. Οι καινοτομίες που αφορούν τη διαδικασία παραγωγής, για παράδειγμα, και πολλές νέες τεχνολογίες παραγωγής οδηγούν στον περιορισμό παρά στην αύξηση της απασχόλησης. Σε οικονομίες που ο ρόλος της καινοτομίας και της τεχνολογίας είναι σημαντικός, η οικονομική ανάπτυξη δε συμβαδίζει αναγκαστικά με την αύξηση της απασχόλησης.